

Pomenki o slovenskem pisanji.

IX.

T. „Poviest pismenosti upoznaje kod svih naroda samo dvoje pismo, t. j. slikovno (figurativno) i glasovno (fonetično)^a. — „Toli u Germanov koli u Slovjenov naj milije drvo bijaše bukva, iz koje se činjahu pomenuti pruti i daske za crte i rize, kô što se na njih takodje urjezavahu ovi znakovi. Odavle nord. runstafr — runstab isto je, što bokstafr — buchstab, kô što runa i goth. bôka = *ῥάμμα*, littera. U Slovjenov pako bukvy — bukvy znamenuje takodje *ῥάμμα*, littera tako, da u tom obziru čr'ty — rézy — bukvy jedno znamenuju (vid. Rački pis. slov. str. 44 — 45)^a.

U. Ali se ne bojiš Jezičnika?

T. Kaj bi se ga bal; sej je to, kar sem doslej povedal, prav lahko uméti.

U. Bukev ali bukva je drevo; knjigo pa imenujemo bukve le v množnem številu: bukve, quia veteres in corticibus arborum, fagi etc. scribebant, pravi Marko.

T. Stsl. bukvy — k've (čes. rus. polj. buk, buka-va-ev) pomeni a) fagus (die Buche), b) littera (der Buchstabe), in bukvar' abecedarium, grammaticus; tako tudi rus. in serb.: bukvar (das Abcbuch), bukvarac (der abc Schüler, puer elementa discens), bukvice (azbuka, azbukvice, das Abc, elementa), bukovar (Buchenstab); v množnini je stsl. a) epistola (der Brief, cf. litterae et *ῥάμματα*), b) liber (das Buch). Nsl. bukve: bukvi trub. bukovski jezik lingua latina lex. gr. *πυγός* lat. fagus ahd. buoha curt. I. 160. and. bók fagus, liber goth. boka sg. littera pl. liber, epistola ahd. buoh ags. bok. e germ. nos mutuatos esse et consona k et vocalis u arguunt — piše Miklosič.

U. Bukovski jezik t. j. die Büchersprache, kar pravimo sedaj tudi knjižni ali književni jezik, ne pa lingua latina?

T. Ker je ravno latinski jezik tedaj veljal in slovel v bukvah ali knjigah, v šolah in vradnih listinah, torej ga je Truber tako zaznamnjal; poznej je bil bukovski jezik nemški tudi pri nas, in sedaj si pomaga slovenski tu in tam v očitne pisma in učilišča ter zahteva tisto veljavo, katero ima že v domači knjigi.

U. Ktero mu pa še vedno krati nemški - bukovski jezik! Zakaj neki pravi Nemec čerkam ali pismenkam „Buchstaben?“

T. »Auf Buchenstäbe wurden bei den alten Deutschen Zeichen eingeritzt; diese Stäbe streute man auf den Boden, wie es der Zufall gab, las sie wieder auf, bildete ein Wort daraus und weissagte damit. Daher der Name Buchstaben und lesen«. — (Vid. Bauer Gramm. §. 11.) — Tistega vira so lat. liber, lego - colligo, slov. list, bukve, berem - prebiram, in kakor se Latinec in Nemec ne ogiba onih besedi, tako se jih tudi Slovencu ni treba, dasi ravno ne režemo in ne črtamo več z rezalom ili črtalom v bukov les, niti v listje niti v liče niti v biče, ampak pišemo s peresom, in če tudi ne tiskarimo več z lesenimi bukovimi paličicami, ampak z železnimi šibičicami!

X.

U. Bukve so nam v sedanji pisavi tudi knjiga, in prav pogostoma rabimo to besedo; ali je pa slovenska?

T. Kniga t. j. kitajska beseda king, pravi Šafařík (Starož. I, 23.); Rački jo pa vendar razlaga slovenski, češ, da pomeni iz k'n — kon — ku — : α) kovati, β) rezati, tvoriti reze, čerte, slike, obraze v les, kakor litv. kun - as znamenjuje obraz, telo (cf. Hanuš). »Odvle imali bismo čr'ta, réza, buky, k'niga, četiri rieči za isti pojem« (Pis. slov. st. 48.)

U. V novoslovenskem se piše, kar vem, še le nekaj let; kako je bilo v staroslovenskem?

T. V staroslovenščini je dobro znana, in ima po Miklošiču te-le pomene: 1) sg. et pl. *ꙗꙋꙋꙋꙋ* littera; 2) pl. a) scriptura, b) liber, c) epistola, d) tabulae, e) ars scribendi. Tako je navadna sedaj menda po vseh jezikih slovanskih. Serb p. pravi: zna knjigu t. j. čitati, pisati; diete dati na knjigu t. j. v šolo (zum Studieren), knjigonosa mu je pismonosa (tabellarius, der Briefträger), knjižar-gar (librarius, der Buchbinder u. Buchhändler), knjižarnica (officina libraria) i. t. d.

U. Ali ne pišejo eni tudi kniga?

T. Severni Slovani imajo to obliko, južni pa pišejo sploh le knjiga. Staroslovenščina kaže navadno kniga, vendar ni gotovo. Okrog Lutomera pravijo neki knjiga t. j. knjiga (Vid. Glasn. III.) Ker se Slovenci v tem vjemamo z

Jugoslovani, pišemo torej raji tudi mi: knjiga, knjižnik, knjižen, književen, knjižestvo i. t. d.

U. Grajalo se je že, da pišemo nepravilno: „duševna omika, književni jezik“, od duša, knjiga, namesti: dušna ali duhovna omika, knjižni jezik, ker prilogi iz ženskih imen se ne narejajo na ev, ampak na ni, na, no, izjemši primerljaj pri drevesih: lipovo, brezovo, verbovo, murbovo drevo, n. lipa, breza, verba, murba i. t. d. (Vid. Nov. 1862).

T. Res je to, in stsl. ima le kniž'n' scripturae, libri; kniž'nik' scriba, kniž'stvo scriptura; pa vendar je pomniti, a) kar knjiga prvotno pomeni; b) da so že nekda j djali bukovski jezik (iz buka-va), c) da Čehi pravijo kni h o v n a (knjigovna, bibliotheca), in d) da Jugoslovani sploh rabijo te oblike: knjižan, književan (literarisch, književne novine Literaturzeitung), književnik (Literat), književnost (Literatur, t. j. Bücherkunde), knjižtvo (Literatur t. j. Schriftenthum), in celo književstvo (cf. Šulek).

U. Ali se književstvo torej ne sme pisati?

T. Kraljevstvo n. navadnega kraljestvo (stsl. tudi kral'stvo regnum) se da skazati, z vstavljenim ov — ev (v. Janežič §. 256.) p. duhovstvo, sinovstvo, ne pa književstvo. Drugač je književnik, književnost, iz pridevnika književen. Književnik se zove sedaj „Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti“ — ktere ga je na svitlem že II. godina (leto), svezak IV. Časopis je vse hvale vreden.

U. Slava torej v tej reči bratom Hrovatom!

Šolska postava v deželnem zboru.

Posvetovanje o tej postavi je bilo zelo zanimivo, kajti 12. preteč. m. so se želje in misli mnogih serc razodevale *), in ta seja je bila za adresno debato naj važnejša, kar jih je bilo letos v našem deželnem zboru. Omenjeni predlog je meril na ravnopravnost slovenskega jezika v šolah, in je v ta namen nasetoval preuredbe. Predlog je znan, tedaj ga nam ni treha ponavljati. Častiti čitatelji tudi vedó, da ta predlog ni obveljal. Zaveržen je bil, ker je po mislih nekterih g. g. poslancev nepotreben, še celo škodljiv za deželo. —

*) Tukaj pa ne hvalimo presilnega krika, s katerim se galerija vdeležuje razprave; g. g. poslanci niso glediščni igralci; takšen krik obtežuje g. g. poslancem njih težavno službo, in strasti se še huje vnemajo, ker stranka stranki očita, da si je poslušavec najela i. t. d.